

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

К. О. Кожокіна

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійного вивчення дисципліни

«Історія економіки та економічної думки»

та виконання контрольної роботи

(для студентів 3 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», 6.030509 „Облік і аудит”)

**Харків
ХНАМГ
2009**

Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки» та виконання контрольної роботи (для студентів 3 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напрямку підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», 6.030509 „Облік і аудит”) / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: К. О. Кожокіна. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 30 с.

Укладач: К.О. Кожокіна

Рецензент: зав. кафедри економіки підприємств міського господарства Харківської національної академії міського господарства, д. екон. наук А.Є.Ачкасов

Затверджено на засіданні кафедри економіки й управління в будівництві та міському господарстві, протокол №1 від 29 серпня 2008 р.

ПЕРЕДМОВА

Історія економіки та економічної думки є нормативною дисципліною при підготовці економістів. Основна її мета - формування теоретичних знань, умінь та практичних навичок у галузі економіки, визначення джерел зародження і розвитку сучасних економічних теорій, вивчення сутності економічних систем і закономірностей їх розвитку, методів аналізу політико-правового, економічного, соціально-культурного середовища та інфраструктури економічної діяльності; формування знань про історичний розвиток господарств та економічної думки країн Європейської цивілізації для розуміння генезу й закономірностей функціонування економічних систем.

Актуальність вивчення даної дисципліни зростає в умовах розвитку ринкової економіки в Україні. Важливим є розуміння історії розвитку українських земель. Слідкуючи за зміною форм господарського розвитку в їхній історичній послідовності, історія економіки дає змогу побачити, як здійснюються перетворення одних господарських форм в інші, в якому напрямку відбуваються ці зміни, яким тенденціям і закономірностям вони підпорядковуються. Тільки знання багатого історичного досвіду, різноманітних теорій і концепцій економічної науки допоможе сучасним економістам раціонально використовувати економічні ресурси країни, з багатьох можливих напрямків соціально-економічного розвитку вибрати той, що в повній мірі реалізує національні інтереси і приведе до зростання рівня і якості життя українського народу. Важливим на цьому шляху є взаємодія історії економіки та економічної думки світу і України. Економічна думка зародилась у глибокій давнині і пройшла складний шлях від емпіричного розуміння економічних явищ до формування наукових теорій, оволодіння якими сприятиме формуванню економічної культури сучасних спеціалістів.

ЗМ 1 Історія розвитку господарств та економічної думки Стародавнього світу

Питання лекції

1. Предмет і методи історії економіки та економічної думки.
2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій.
3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.)

Питання для обговорення на семінарі

1. Дайте характеристику періодизації економічної історії.
2. Назвіть основні риси господарства первісного суспільства.
3. Назвіть основні економічні причини розквіту й занепаду країн античного світу.
4. Розкрийте сутність колонату.
5. Які економічні погляди відстоювали мислителі Стародавнього Сходу?

Опорні поняття

Історичний період; палеоліт; мезоліт; неоліт; антропогенез; родова община; неолітична революція; споживче господарство; виробляюче господарство; натуральне господарство; оренда; боргове рабство; банк; лихварство; фіскал; державне господарство; іригаційне землеробство; ремесло; торгівля; гроші; торговельне мито; наймана праця; натуральна плата; ремесло; наука; самоврядування; фети; поліс; фільварок; автаркія; ілот; фіаси і метки; класичне рабство; муніципія; патрицій; плебей; латифундія; колонат; пекулій; цивілізація.

Теми реферативних повідомлень

1. Основні риси господарства первісного суспільства.
2. Відмінність між античним і східним рабством.
3. Економічні погляди мислителів Стародавнього Сходу.

Контрольні запитання і завдання

1. Покажіть, яке значення має вивчення історії економіки та економічної думки для формування соціально-ринкової економіки України.
2. Коли і як відбулося становлення самостійної науки - економічної теорії?
3. У чому полягає відмінність між античним і східним рабством?
4. Розкрийте сутність колонату.

ЗМ 2 Господарство та економічна думка епохи Середньовіччя

Питання лекції

1. Господарство та економічна думка суспільства Європейської цивілізації в період Середньовіччя (V – XV ст.)
2. Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст.)

Питання для обговорення на семінарі

1. Охарактеризуйте форми й типи земельної власності в епоху Середньовіччя.
2. Дайте характеристику розвитку сільського господарства в період генезису феодального господарства.
3. Назвіть характерні риси меркантилізму.

Опорні поняття

Феод; сеньйорія; манор; община; алод; бенефіцій; пре карій; колони; серви; літи; ценз; паперові гроші; східне рабство; східна деспотія; пекулій; патронат; колонат; тариф; каста; землеробська громада; бенефіції; ремесла; цех; марка; мануфактура; Ганзейський союз; вотчина; ізгої; закупи; рядовичі; холопи; смерди; фінансова система; грошова система; фінансово-податкова система; формування світового ринку; ранній меркантилізм; мануфактурний меркантилізм; протекціоналізм; монетаризм.

Теми реферативних повідомлень

1. Характеристика форм і типів земельної власності в епоху Середньовіччя.
2. Особливі риси європейської торгівлі в середні віки.
3. Особливості становлення феодального господарства у країнах Західної Європи.

Контрольні запитання і завдання

1. Якими загальними рисами характеризується феодальне господарство?
2. Чим пояснюється розвиток ремесла в Середньовіччі? Опишіть цеховий лад середньовічного ремесла.
3. Чим характеризується піднесення міст у Середні віки?
4. Назвіть характерні риси меркантилізму.

ЗМ 3 Розвиток ринкового господарства й основні напрямки економічної думки

Питання лекції

1. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII - перша половина XIX ст.)
2. Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX - початок XX ст.)
3. Особливості розвитку ринкового господарства й основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX - початок XX ст.)

Питання для обговорення на семінарі

1. У чому полягає сутність промислового перевороту?
2. Характеризуйте особливості американської промислової революції.
3. Поясніть зміст політики протекціонізму, меркантилізму, фритредерства
4. Назвіть основні фактори формування світового ринку.
5. Охарактеризуйте основні ідеї марксистської політекономії.

Опорні поняття

Великі географічні відкриття; транзитна торгівля; гільдія; асоціація; ломбард; флорин; дукат; вексель; біржа; технологія виробництва; інтенсифікація; продуктивність парці; суспільний поділ парці; товарне виробництво; розсіяна і централізована мануфактура; фондова біржа товарна біржа; первісне нагромадження капіталу; товар; засоби виробництва; позаекономічний примус; корпорація; капіталізм; фабрика; асигнація; монополія; акціонерна спілка; акція; дивіденди; дукат; буржуазна революція; сировинний придаток; фригольдер; огороджування; фермерство; банкнота; чек; кліринг; класична політична економія; трудова теорія вартості; необхідний продукт; додатковий продукт; національний доход; земельна рента; диференціальна земельна рента; ціна землі; кількісна теорія грошей;; капітал; прибуток; рента заробітна плата; номінальна і реальна заробітна плата; теорія народонаселення; закон спадної віддачі рикардіанська школа; система золотого стандарту; кількісна теорія грошей.

Теми реферативних повідомлень

1. Особливості аграрного розвитку провідних країн світу в період їх індустріалізації.
2. Кооперативний рух в Україні.
3. Маржиналізм. Його виникнення та основні принципи.

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягає зміст аграрних реформ 1848 і 1861 рр. в Україні?
2. У чому полягає сутність учення А.Сміта?
3. Охарактеризуйте маржиналістську математичну теорію споживання Є. Слуцького.

ЗМ 4 Господарство та економічна думка в епоху регульованих ринкових відносин

Питання лекції

1. Господарство та економічна думка в період державно - монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина ХХ ст.).
2. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції (друга половина ХХ ст.)

Питання для обговорення на семінарі

1. Яку роль відіграв Версальський договір 1919 року в післявоєнному економічному розвитку країн світу?
2. Поясніть основні положення теорії суспільного вибору.
3. Охарактеризуйте основні форми розвитку міжнародних економічних відносин у другій половині ХХ ст.

Опорні поняття

Промисловий переворот; фабричне виробництво; концесія; контрибуція; інтенсифікація; еміграція; концентрація; централізація капіталу; циклічна криза; парцела; общинне володіння; акціонерне товариство; акциз; мито; бюрократизація; колонізація; синдикат; цінні папери; технічний прогрес; ринок праці; імперіалізм; монополістичний капіталізм; картель; синдикат; трест; концесія; фінансовий капітал; промисловий капітал; емісія; парцелярне землеволодіння; колонія; метрополія; соціальні гарантії; соціальні права; девальвація; інфляція; банкрутство; анти-трестівське законодавство; державний соціалізм; стагнація; фритредерство; ревальвація; націоналізація; державне регулювання; корпоратизація; інтервенція; постіндустріальне суспільство; кейнсіанська концепція; монетаризм; економічні регіональні союзи; транснаціональна корпорація; міжнародна економічна інтеграція; неокласична теорія; «хрест Маршалла»; маржиналізм;

«закон Візера; «закон Парето»; теорія «економіки пропозиції; концепція «кейнсіансько-неокласичного синтезу»; неінституціональна економіка; соціальний інституціоналізм; концепція системної трансформації ринкового суспільства; соціально-індустріальні технократичні концепції.

Теми реферативних повідомлень

1. Основні положення теорій ефективного попиту та економічного зростання Дж.М.Кейнса.
2. Інституціоналізм та його основні принципи.
3. Монетаризм як системи економічних поглядів.

Контрольні запитання і завдання

1. Проаналізуйте «новий курс» Ф. Рузвельта.
2. Проаналізуйте неокласичні теорії, які ґрунтуються на маржинальному аналізі мікроекономіки.
3. Назвіть теорії ринку недосконалої конкуренції.
4. У чому полягає сутність монетаризму як системи економічних поглядів?

ЗМ 5 Економічний розвиток України в ХХ ст.

Питання лекції

1. Світове господарство й основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).
2. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.
3. Формування засад ринкового господарства в Україні (90-ті роки ХХст.).

Питання для обговорення на семінарі

1. Визначте тенденції і напрями розвитку світового господарства наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.
2. Яка роль належить НТП у розвитку національних і світової економік?
3. Порівняйте політику «воєнного комунізму» і нову економічну політику (НЕП).
4. Охарактеризуйте неокласичний напрям 80-90-х років ХХ – початку ХХІ ст.

Опорні поняття

Націоналізація; конфіскація; «воєнний комунізм»; НЕП; продрозкладка; продподаток; диктатура; централізація управління; директивне планування; колективізація; державний соціалізм; командно-адміністративна система; постіндустріальне суспільство; перехідний період; перехідна економіка; моделі реформування; системна трансформація; лібералізація; приватизація; стабілізація; аграрні реформи; соціальна ціна реформ; трансформаційна (системна) криза; монетарна політика; ринкова економіка; регульована економіка; стабілізаційна політика; «молода» історична школа; соціальний напрям у політичній економії; соціалістичні ідеї; марксистська теорія; макроекономічне регулювання; ринкова рівновага; сучасний інституціоналізм.

Теми реферативних повідомлень

1. Голодомор 1932 – 1933 рр., його причини й наслідки.
2. Тенденції і основні напрямки розвитку господарства України в 60 – 80-х роках. ХХст.
3. Шляхи трансформації економіки України у світове господарство.

Контрольні запитання і завдання

1. Назвіть риси постіндустріального суспільства.
2. У чому полягає специфіка економічного розвитку країн третього світу?
3. Проаналізуйте загальні риси у проведенні реформ 90-х років у країнах колишнього державного соціалізму.
4. Назвіть основні напрямки розвитку сучасної української економічної думки.

ТЕМАТИКА

Контрольних робіт з курсу “Історія економіки та економічної думки”

1. Значення історії економіки та економічної думки в дослідженні економічних проблем сучасності.
2. Матеріальна культура стародавніх цивілізацій.
3. Розвиток зовнішньої торгівлі у країнах Стародавнього Сходу і Античної Греції.
4. Розвиток товарно-грошових відносин Античного Риму.
5. Господарський розвиток Західної Європи від античності до Середньовіччя.
6. Особливості мануфактурного періоду в розвитку промисловості у країнах Західної Європи, США.
7. Розвиток міст Західної Європи у 11 – 15 ст. і їх економічна роль.
8. Економічна думка Європи в епоху Середньовіччя.
9. Етапи розвитку та історичне значення меркантилізму.
10. Розклад феодалізму та становлення індустріального суспільства.
11. Суть промислового перевороту. Особливості його у Великобританії, Німеччині, Австрії і США (18 – 19 ст.).
12. Особливості індустріалізації в США, Німеччині, Великобританії.
13. Виникнення і характерні особливості класичної політичної економії.
14. Еволюція класичної політичної економії в першій половині 19 ст.
15. Суть та основні етапи промислового перевороту в Україні (19 – 20 ст.).
16. Аграрні реформи та розвиток сільського господарства України у другій половині 19 – на початку 20 ст.
17. Передумови виникнення та методологічні принципи маржиналізму.
18. Розвиток ідей маржиналізму в дослідженнях українських економістів.
19. Світова економічна криза 1929-1933 рр. і економічний розвиток у 30-х роках 20 ст.
20. Історичні передумови виникнення і сутність кейнсiанства.
21. Економічні наслідки другої світової війни.
22. Політика “воєнного комунізму” та НЕП в Україні.
23. Економіка Української РСР в часи індустріалізації та колективізації.
24. Господарство України в роки другої світової війни.
25. Відбудова і розвиток промисловості України в повоєнні роки.
26. Теорії «економіки пропозиції» та «раціональних очікувань».
27. Неoіституціоналізм та його особливості.
28. Країни, що розвиваються: їхнє становлення і економічний розвиток.
29. Економічна думка України в період панування радянської економічної системи.
30. Сучасний етап розвитку української економічної думки.

Тестові завдання за змістовими модулями і порядок та критерії їх оцінювання

Порядок і критерії оцінювання тестового контролю знань, навичок та вмінь студентів

Тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів. Критерії оцінювання тестових завдань залежать від їх типу.

Тестові завдання закритої форми

Тест-завдання закритої форми різняться за принципами побудови і відповідно мають і різні оцінювальні бали.

Прості альтернативні тест-завдання використовують для грубої перевірки правильності вибору або прийняття рішення у згорнутій формі й передбачають наявність двох варіантів організації відповіді типу „так - ні”; „правильно - неправильно” тощо. **Оцінюються в 1 бал.**

Тест-завдання з простим множинним вибором за принципом класифікації використовують тоді, коли кількість можливих варіантів відповідей менше трьох, але відповідь більш складна, ніж відповідь типу „так-ні”. Їх доцільно використовувати під час перевірки умінь вільно орієнтуватися у групі схожих понять, явищ, процесів тощо. **Оцінюються в 1 бал.**

1.1. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій.

1. На які віки поділяється матеріальна культура первісного суспільства?

- а) кам'яний
- б) мідний
- в) мезоліт (середній кам'яний вік)
- г) неоліт (новий кам'яний вік)
- д) бронзовий
- є) ранній залізний
- ж) золотий

2. В якому періоді виник перший розподіл праці ?
- а) кам'яний вік
  - б) бронзовий вік
  - в) залізний вік
  - г) енеоліт
3. В якому періоді почало зароджуватись відтворююче господарство?
- а) мезоліт
  - б) неоліт
  - в) протонеоліт

1.2. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. - V ст. н.е.).

1. Якими рисами характеризується східне рабство?
- а) головна сфера економічного життя – сільське господарство
  - б) раби знаходилися у власності держави
  - в) головними джерелами рабства були війни, піратство, боргове рабство
  - г) східне рабство не було класичним, у ньому перепліталися громадські й рабовласницькі елементи
  - д) рабів використовували у будівництві
2. Як називалися грецькі рабовласницькі міста-держави?
- а) феод
  - б) колонат
  - в) аттика
  - г) поліс
3. Якій формі торгівлі Аристотель надавав перевагу:
- а) Т-Т;
  - б) Т-Г-Т;
  - в) Г-Т-Г?

2.1. Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період Середньовіччя (V – XV ст.).

1. Яке місто стало на чолі Ганзи?
- а) Кельн
  - б) Магдебург
  - в) Генуя
  - г) Любек
  - д) Аугсбург
2. Яку назву мала феодальна вотчина в середньовічній Англії?
- а) Марка
  - б) Поліс
  - в) Манор
  - г) Серваж
  - д) Сеньйорія

3. Назвіть організаційно-виробничі центри селянського ремесла.

- а) замок сеньйора
- б) село
- в) господарства окремих селян.

4. В якому місті з'явилися перші банкіри?

- а) Лондон
- б) Любек
- в) Баре
- г) Труа
- д) Ломбардія

2.2 Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст..).

1. Визначте джерела первісного нагромадження капіталу:

- а) державні борги
- б) секуляризація церковних земель
- в) колективна праця та общинна власність щодо знарядь праці й засобів виробництва
- г) використання наслідків „революції цін”
- д) військово-відтворення робочої сили
- е) цехова система у виробництві
- ж) переважання натуральної ренти

2. Назвіть основну форму ремесла

- а) цех
- б) місто
- в) гільдія
- г) завод

3. Для якої держави були характерні протофеодальні відносини – пекулій і колонат?

- а) Єгипет
- б) Індія
- в) Рим
- г) Китай

4. Яка революція зумовила кінець перехідного періоду й перемогу індустріального суспільства?

- а) Нідерландська буржуазна революція (1566-1609рр.)
- б) Англійська буржуазна революція (1642 – 1649рр.)
- в) Перша буржуазна революція в США (1775 – 1782рр)
- г) Друга буржуазна революція в США (1861 – 1865рр.)
- д) Французька революція (1789 – 1794рр.)

5. Назвіть наслідки аграрного перевороту в Англії :

- а) розвиток промислового виробництва
- б) зростання сільського населення
- в) формування внутрішнього ринку
- г) розвиток комунальних і міських фінансів.

6. Відмінності між раннім і пізнім меркантилізмом полягали:

- а) у трактовці багатства держави;
- б) у трактовці предмета вивчення економічних явищ;
- в) у трактовці джерел торгового прибутку.

7. Предметом вивчення меркантилізму є:

- а) сфера обігу (споживання);
- б) сфера виробництва (пропозиція);
- в) сфера обігу і сфера виробництва одночасно.

8. Згідно з меркантилістською теорією джерелом багатства є:

- а) зростання закордонних інвестицій;
- б) перевищення імпорту над експортом;
- в) перевищення експорту над імпортом.

3.1. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII - перша половина XIX ст.).

1. Що ознаменував собою промисловий переворот 19 ст.?

- а) перехід від аграрної до промислової цивілізації.
- б) прискорення економічного зростання
- в) розвиток важкої промисловості
- г) міжнародні міграційні процеси.

2. В якій країні виникла система золотого стандарту (система класичного моно-металізму)?

- а) Голландії
- б) Японії
- в) Німеччині
- г) Австрії
- д) Великобританії.

3. Коли сформувався світовий ринок?

- а) друга половина 17 ст.
- б) протягом 18 ст.
- в) Перша половина 19 ст.

4. Які із визначень вартості, даних А.Смітом, відповідають теорії трудової вартості:

- а) вартість визначається витратами праці;
- б) мінова вартість визначається робочим часом;
- в) вартість створюється працею і природою;
- г) мінова вартість визначається заробітною платою;
- д) вартість визначається витратами виробництва?

5. Які із Смітовських положень про продуктивну працю є правильним:

- а) праця продуктивна, якщо вона сплачується із капіталу;
- б) праця продуктивна, якщо вона приносить прибуток;
- в) праця з надання послуг не є продуктивною;
- г) праця продуктивна, якщо вона зайнята у всіх галузях народного господарства?

6. Представники англійської політичної економії початку XIX ст. Т.Мальтус, Дж. Мілль, Н.Сеніор:

- а) спростовували класичне вчення;
- б) доказували життєздатність механізму саморегулювання економіки капіталізму;
- в) застосовували ідеї рикардо для аналізу економічних процесів капіталістичного суспільства;
- г) виступали проти трудової теорії вартості.

7. Нормальному відтворенню здорового, працездатного населення, за Т.Мальтусом, заважає:

- а) нерівномірний розподіл майна;
- б) панування капіталістичних виробничих відносин;
- в) голод, епідемії і навіть війни;
- г) закон спадної родючості ґрунтів.

3.2. Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX - початок XX ст.).

1. Назвіть наслідки НТР останньої треті 19 ст.

- а) виникнення нових галузей промисловості (авіа-, автомобілебудування, електротехніка)
- б) формування внутрішнього ринку
- в) формування світового господарства
- г) розвиток залізничного транспорту
- д) Створення технічної бази для виникнення акціонерних товариств і монополій.

2. Що створює конкретна праця:

- а) вартість;
- б) споживчу вартість;
- в) додаткову вартість;
- г) прибуток;
- д) ренту;
- е) процент;
- ж) корисність?

3. Поділ капіталу на основний і обіговий розповсюджується на:

- а) грошовий;
- б) продуктивний капітал;
- в) товарний;
- г) позичковий;
- д) капітал обігу;
- е) немає правильної відповіді.

4. Основна політична ідея марксистського вчення про примат суспільного над особистим належала:

- а) К. Марксу;
- б) Сен-Сімону;
- в) П. Прудону;
- г) А. Сміту.

5. Назвіть вихідні принципи маржиналізму:

- а) вартість не зводиться тільки до витрат одного фактора (праці);
- б) вартість товару є похідною від його майбутнього використання;
- в) вартість товару народжується з використання його у споживанні, а не з того, скільки було витрачено колись на його виробництво;
- г) вартість товару визначається витратами всіх факторів (праці, землі, капіталу).

6. У центрі наукових пошуків Маршалла - ціна продукту. Дайте характеристику цій категорії:

- а) ціна продукту формується під впливом попиту на товар;
- б) ціна продукту визначається його корисністю;
- в) ціна товару залежить від витрат виробництва;
- г) ринкова ціна визначається пропозицією;
- д) середня ціна - це результат ціноутворення, коли перетинаються на ринку ціна попиту і пропозиції.

3.3. Особливості розвитку ринкового господарства й основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX - початок XX ст..).

1. У своїх наукових працях Т.Степанов аналізує такі питання:

- а) предмет політичної економії;
- б) історію пограбування селянства;
- в) джерела багатства;
- г) цінність, капітал, заробітна плата, прибуток;
- д) розвиток мануфактурного виробництва.

2. У своїх працях І. Вернадський головну увагу приділяє:

- а) критиці буржуазних відносин;
- б) критиці кріпосництва і всіх добуржуазних форм виробництва;
- в) аналізу концентрації капіталу і виробництва;
- г) розвитку великої земельної власності;
- д) захисту протекціонізму, втручання держави у приватну ініціативу.

3. Головною рушійною силою економічних активностей М.Туган-Барановський вважав:

- а) рух інвестицій;
- б) нагромадження суспільного капіталу;
- в) порушення про позиційності застосування капіталу в різних сферах;
- г) характер капіталістичного виробництва.

4. Зв'язок між функцією корисності і рухом цін і грошових доходів вперше встановив:

- а) Дж. Хікс;
- б) В. Парето;
- в) Е. Слуцький;
- г) Р. Аллен.

4.1. Господарство і економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.).

1. Назвіть основні напрямки „Нового курсу” президента Ф.Рузвельта:
  - а) припинення обміну банкнотів на золото
  - б) вилучення золота з обігу
  - в) вільна торгівля
  - г) обмеження імпорту
  - д) державний контроль над економікою країни
  - е) соціальна політика
  - ж) підвищення цін на сільськогосподарську продукцію

2. Укажіть, яка економічна теорія була провідною в економічній політиці розвинених країн світу в 30-70-х роках XX ст:
  - а) неокласична;
  - б) кейнсіанська;
  - в) марксистська;
  - г) інституціональна;
  - д) монетарна.

3. Які причини, за Кейнсом, привели до великої депресії:
  - а) високі ціни на товари;
  - б) низькі ціни на товари;
  - в) недостатній сукупний попит;
  - г) обмеженість ресурсів;
  - д) повна зайнятість;
  - е) недоспоживання?

4. Які заходи, за Кейнсом, здатні вивести економіку з кризи:
  - а) проведення поміркованої інфляції;
  - б) підвищення граничної ефективності капітальних вкладень;
  - в) зниження Центральним банком облікової ставки відсотка;
  - г) активне втручання держави в економіку;
  - д) зростання виробничого попиту;
  - е) створення допоміжних робочих міст?

5. Рушійною силою розвитку економічної системи згідно з теорією Й. Шумпетера є:
  - а) попит і пропозиція;
  - б) підприємець - новатор;
  - в) технічний прогрес;
  - г) цінова конкуренція.

6. Для основоположника неоліберального напрямку німецької економічної теорії Валтера Ойкена "ідеальним типом" господарських систем була:
  - а) центрально-керована система;
  - б) вільне ринкове господарство;
  - в) традиційна економіка;
  - г) змішана економічна система.

5.1. Світове господарство й основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX – початок XXI ст.).

1. Назвіть етапи міждержавних інтеграційних процесів:

- а) зона вільної торгівлі
- б) митні спілки
- в) спільний ринок
- г) економічна спілка
- д) повна інтеграція, що передбачає здійснення єдиної економічної політики
- е) фінансова спілка

2. Назвіть причини виникнення інституціоналізму:

- а) концентрація виробництва;
- б) централізація капіталу;
- в) різка диференціація в прибутках домогосподарства;
- г) загострення соціальних протиріч.

3. Що, на думку інституціоналістів, відноситься до інститутів, які рухають суспільний розвиток.

- а) сім'я;
- б) держава;
- в) профспілки;
- г) конкуренція;
- д) монополії?

4. Виберіть категорії, якими оперував Дж. Коммонс:

- а) криза;
- б) діловий цикл;
- в) правові норми;
- г) батьківські почуття;
- д) допитливість;
- е) індустрія;
- ж) юридичні відносини;
- з) соціальний конфлікт;
- й) титул власності;
- к) адміністративний капіталізм;
- л) кон'юнктура;
- м) гармонія інтересів;
- н) угоди;
- о) великі ділові цикли;
- п) колективні інститути.

5. Предметом економічного аналізу інституціоналізм вважає:

- а) сферу виробництва;
- б) сферу виробництва і обігу;
- в) економічні і неекономічні фактори.

6. Шведська модель «змішаної економіки» передбачала:

- а) націоналізацію власності;
- б) досягнення повної економічної демократії;
- в) збільшення обсягів суспільного виробництва;

- г) державне, індикативне планування ;
- д) забезпечення повної зайнятості;
- е) контроль над економічною владою;
- ж) справедливий розподіл і забезпечення соціальної рівності.

5.2 Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.

1. Де відбувся 1-й Всеукраїнський з'їзд Рад, що завершився проголошенням України радянською республікою?

- а) Київ
- б) Мінськ
- в) Полтава
- г) Харків
- д) Москва

2. Які форми кооперації існували в Україні в 20- ті роки 20 ст.?

- а) споживча
- б) сільськогосподарська
- в) кустарно – промислова

3. Назвіть основну причину голодомору в Україні в 1923-1933рр.

- а) продрозкладка
- б) суцільна колективізація
- в) індустріалізація
- г) НЕП

4. Назвіть проблеми теоретичних дискусій 20-30-х років:

- а) аграрні;
- б) демографічні;
- в) госпрозрахунку;
- г) світового ринку;
- д) методологічні й загальнотеоретичні;
- е) кредиту і грошового обігу;
- ж) поліпшення матеріального становища населення;
- з) екологічні;
- і) відтворення, планування.

5.3 Формування засад ринкового господарства в Україні (90-ті роки ХХ ст.).

1. Які форми власності гарантовані Законом України про власність?

- а) державна
- б) індивідуальна
- в) приватна
- г) кооперативна
- д) колективна

Дидактичний матеріал з дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

Історико-економічні терміни

Алод — індивідуальна приватна спадкова власність на землю, що вільно відчужувалася.

Беналітет — монопольне володіння феодалів господарськими будівлями.

Бенефіцій — земельне володіння, яке дарувалося великим феодалом (королем) в пожиттєве користування васалам за умови несення військової або адміністративної служби.

Ганза (група покупців) — торговий союз міст Балтійського і Північного морів на чолі з містом Любеком у XII—XVI ст. Офіційно оформлений у 1556 р., формально існував до 1669 р. Назва з'явилась у 1267 р. в англійській королівській грамоті.

Домен — земля, на якій велося господарство землевласників.

Домінікальні землі — поміщицька, державна, церковна земля в Австрійській імперії і на західноукраїнських землях, що входили до її складу.

Емфітевтичне право — довго- або вічнострокова оренда.

Євродолари — долари, що продаються за межами США.

Закупи — залежні люди в Київській Русі, які брали у феодала в борг позику (купу) і зобов'язані були відробити її.

Залізний шлях — сухопутний торговий шлях, що з'єднував Київ з Тмутарканню, Малою Азією і країнами Сходу.

Золоте забезпечення — запас золота у центральних банках, призначений для покриття банківської емісії, а інколи й для забезпечення поточних рахунків та інших зобов'язань, що належать до оплати.

Капітулярій — закони і розпорядження франкських королів з династії Каролінгів.

Колон — вільний дрібний землероб у Римській імперії у I—II ст. н. е. Статус колонів змінився у IV—V ст. н. е.

Комендація — форма перетворення вільних селян незалежних.

Кріпосне право — система права у Середньовіччі, що встановлювала залежність селянина від феодала і неповну власність останнього на селянина-кріпака.

Лен — бенефіцій, що передався у спадок.

Люстрація — інвентаризація у королівських маєтках середньовічної Польщі.

Магдебурзьке право — система міського самоуправління у середні віки.

Мануфактура — 1) форма промислового виробництва, яка історично передувала машинній промисловості; характеризується ремісничою технікою і поділом праці; 2) назва деяких текстильних підприємств в Україні та в інших країнах.

Нобілі — знать у Стародавньому Римі, привілейована правляча верхівка, сенатори.

Нобілітація — отримання дворянства в добу Середньовіччя.

Патронат — 1) за часів Римської республіки — добровільна віддача громадян у покровительство великим землевласникам; 2) у пізній Римській імперії, у добу раннього Середньовіччя — система залежності невеликих власників.

Прекарій — умовне землеволодіння, коли земля отримувалася на строк, визначений її власником.

Пул — одна з форм монополій, яка характеризується тим, що прибуток усіх учасників надходить у загальний фонд і розподіляється між ними пропорційно до розмірів їхніх капіталів.

Райфайзенка — сільський кредитний кооператив, названий ім'ям німецького громадського діяча Райфайзена Фрідріха Вільгельма, засновника кредитних кооперативів у Німеччині.

Регалії — за феодалізму в Західній Європі монопольне право королів та великих феодалів на стягнення мита, судових штрафів тощо.

Рустикальні землі — селянські земельні наділи в Австрійській імперії та західноукраїнських землях, що входили до її складу.

Рядовичі — залежне населення в Київській Русі, яке слугувало князю договором (рядом).

Серваж — форма феодальної залежності селян у Франції в XI—XIII ст.

Соляний шлях — сухопутний торговий шлях, що з'єднував Київську Русь з узбережжям Чорного моря.

Тартак — лісопилка в XVI—XIX ст.

Феод — спадкове землеволодіння в Західній Європі у добу Середньовіччя.

Цензива — оброчна система користування землею.

Челядь — раби в Київській Русі у IX—XI ст. (холопи).

Чинш — фіксована плата в грошовій або натуральній формі за користування земельним наділом.

ЗМ 1. Історія розвитку господарств та економічної думки Стародавнього світу

Схема 1

Зародження економічної думки

СТАРОДАВНИЙ КИТАЙ	ІНДІЯ	СТАРОДАВНЯ ГРЕЦІЯ	СТАРОДАВНІЙ РИМ	ХРИСТІЯНСТВО
Конфуцій (Кун-Цзи) (551—479 рр. до н.е.)	"Закони Ману" (IV— III ст. до н.е.)	Ксенофонт (430—354 рр. до н.е.)	Марк Порцій Катон старший (Цензор) (234—149 рр. до н.е.)	Апостол Павло (I ст. до н.е.)
Мен-Цзи (372—289 рр. до н.е.)	Трактат "Артхашастра" (кінець IV ст. до н.е.)	Платон (427—347 рр. до н.е.)	Марк Теренцій Варрон (Реалінський) {116—27 рр. до н.е.)	Августин Блаженний (353 – 430 рр. н.е.)
Мен-Цзи (372—289 рр. до н.е.)		Арістотель (384—322 рр. до н.е.)	Лукрецій Кар (99—55 рр. до н.е.)	
Сюнь-Цзи (III ст. до н.е.)			Калумелла (I ст. до н.е.)	
			Сенека (4—65 рр. н.е.)	

ЗМ 2. Господарство та економічна думка епохи Середньовіччя.

Схема 2

Економічна думка Середньовіччя

Середньовічний Схід	Феодальна Європа
Економічна думка Китаю: Лі Гоу (1009-1059рр) Ван Анаші (1021 -1086 рр)	Економічні пам'ятки Франкської держави: «Салічна правда» (V-VI ст..) «Капітулярій про вілли» («Закон про маєтки» (поч..IX ст..)
Економічні ідеї Корану: проповіді пророка Мухаммеда (610-632рр.)	Канонічна доктрина: Граціан «Кодекс канонічного права»(XIIст.) Тома Аквінський (1225-1274рр.) «Сума теології»
Економічні погляди Ібн Хальдуна (1332 – 1406рр.)	Єресі та Реформація: Бюргерські єресі – вчення Мартіна Лютера (1483-1546рр.) і Жана Кальвіна (1509 – 1564рр.) Плебейсько-революційні єресі (X –XIIIст.) Томас Мюнцер (1490 – 1525рр.)
	Соціальні утопії: Томас Мор (1478 – 1531рр.) «Утопія» (1516р.) Томмазо Кампанелла (1568-1639рр) «Місто Сонця» (1623р.)

Екзаменаційні питання з дисципліни „Історія економіки та економічної думки”.

1. Предмет і методи « Історії економіки та економічної думки».
2. Періодизація економічної історії.
3. Характеристика господарського розвитку за первісної доби.
4. Особливості економіки східного рабства.
5. Господарство Стародавньої Греції.
6. Економічний розвиток і занепад Античного Риму.
7. Становлення і розвиток феодальної системи господарства.
8. Мануфактурний період світової економіки (15 – 18 ст.).
9. Сутність та етапи промислового перевороту.
10. Характеристика промислового перевороту у провідних країнах світу.
11. Характеристика процесу індустріалізації.
12. Аграрний розвиток провідних країн в період їх індустріалізації.
13. Розвиток міжнародних економічних відносин на початку 20 століття.
14. Розвиток економіки країн світу у післявоєнний період.
15. Світова економічна криза 1929 – 1933рр. Шляхи виходу з кризи індустріальних країн світу.
16. Економічні наслідки другої світової війни. Значення плану Маршалла для відбудови європейської економіки.
17. Тенденції й напрями розвитку світового господарства у 50-90-х роках 20 ст..
18. Структурні зміни промислового виробництва різних країн у 50-90-х роках 20ст. Індустріалізація сільського господарства.
19. Основні напрями і форми розвитку міжнародних економічних відносин після другої світової війни. Особливості розвитку міжнародної торгівлі.
20. Становлення країн, що розвиваються у 50-60-ті роки 20 ст.
21. Криза феодально-кріпосницької системи та розвиток капіталістичних відносин в Україні у 19 столітті.
22. Сутність аграрної реформи 1848 р. Соціально-економічні зміни в українській промисловості.
23. Суть індустріалізації в Україні. Її найважливіші фактори (19 – поч. 20 ст.).
24. Селянська реформа 1861 року, її прогресивне значення.
25. Характеристика економічного становища України в 1914 – 1921 роках.
26. Сутність Нової економічної політики.
27. Індустріалізація та колективізація УРСР.
28. Соціально-економічний стан Західної України в 20 – 30-х роках 20ст.
29. Перебудова та розвиток господарства України в повоєнні роки.
30. Характеристика економічного розвитку України на основі індустріалізації (50-60 роках 20 ст.).
31. Зміна аграрної політики держави (1953 – 1955рр.) і її наслідки.

32. Об'єктивна необхідність перебудови України на основі ринкових відносин.
33. Участь Незалежної України в світовому господарстві. Зовнішньо - економічна політика України на сучасному етапі.
34. Економічна думка Стародавнього сходу та античного світу.
35. Економічна думка Середньовіччя. Меркантилізм.
36. Ідеї меркантилізму в Росії та Україні.
37. Загальна характеристика класичної політичної економії.
38. Економічні ідеї фізіократів.
39. Економічне вчення А. Сміта і Д. Рікардо.
40. Еволюція класичної політичної економії в першій половині ХІХ століття. Завершення класичної традиції.
41. Виникнення й розвиток марксистської економічної теорії.
42. Історична школа.
43. Нова історична школа і «соціальний напрям».
44. Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічних теорії.
45. Становлення неокласичної традиції. Кембриджська школа.
46. Американська і шведська школи неокласики.
47. Історичні умови і особливості формування економічної думки в Україні в кінці ХІХ – початку ХХ ст.
48. Історичні передумови виникнення і сутність кейнсіанства.
49. Сучасне кейнсіанство: моделі рівноваги, зростання та циклу.
50. Теорія «Соціального ринкового господарства» як теорія третього шляху розвитку суспільства.
51. Сучасний монетаризм. М.Фрідмен та його послідовники.
52. Неокласичне відродження. Теорії «Економіки пропозиції» та «Раціональних очікувань».
53. Ідейно-теоретичні основи інституціоналізму та етапи його розвитку.
54. Ранній інституціоналізм (Т. Верлен, Дж. Р. Коммонс, У. Мітчелл).
55. Неоінституціоналізм. Концепція «Зрівноважу вальних сил та суспільного достатку» Дж. Гелбрейта.
56. Теорія прав власності та трансакційних витрат Р.Коуза. Теорія суспільного вибору Дж. Б'юкенена.
57. Кейнсіанство і монетаризм. Спільні риси й відмінності.
58. Теорії «Індустріального суспільства» У. Ростоу: «Стадії економічного зростання».
59. Українська економічна думка в період соціального перелому початку ХХ ст.: панування тоталітарної системи.
60. Розвиток економічної теорії в сучасній Україні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

З ДИСЦИПЛІНИ «Історія економіки та економічної думки»

Студент отримує оцінку „*відмінно*”, якщо він засвоїв основні поняття і категорії; вільно оперує необхідним науковим матеріалом; може самостійно аналізувати фактичний та науковий матеріал і робити узагальнення; може проаналізувати теорії, погляди і економічні вчення, основні явища і процеси матеріального виробництва, тенденції розвитку матеріальної культури в історичному контексті; вільно володіє економічним інструментарієм; дає обґрунтовані відповіді на всі питання.

Студент отримує оцінку „*добре*”, якщо він засвоїв поняття, але в ряді випадків є неточності; оперує знаннями сутності основних напрямів розвитку економічної історії і теорії, але зустрічаються неточності; може самостійно аналізувати економічні процеси, але узагальнення викликає труднощі; дає відповіді на всі запитання, але проблеми висвітлюються не повністю; відповіді дає на всі питання, але матеріал одного з питань не повністю розкриває проблему, є неточності.

Студент отримує оцінку „*задовільно*”, якщо він засвоїв поняття і категорії нечітко, не послідовно; відчувається недолік знання наукового і фактичного матеріалу; може переказати навчальний матеріал з елементами практичного аналізу; відповіді на запитання дає не повні, допускає вагомі помилки.

Студент отримує оцінку „*незадовільно*”, якщо він не засвоїв основні поняття й категорії; не знає наукового і фактичного матеріалу; може тільки переказувати навчальний матеріал; не може обґрунтувати відповіді на жодне запитання; не може відповісти на запитання екзаменаційних білетів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антология экономической классики: в 2Т/ Сост. И.А. Столяр.- М.; 1993.
2. Бабенко С., Гелей С., Гончарук Я. Історія кооперативного руху: Підручник. - Львів, 1995.
3. Багалій Д. Історія Слобідської України. - Харків, 1991.
4. Барановський О. Нові індустріальні країни: науково-технологічна політика // Вісник Академії наук України. - 1993.- № 10. - С.95 – 103.
5. Барг М. Некоторые теоретико-методологические вопросы формирования мирового рынка в XVI - XVIII вв.// Экономическая история : Исследования, историография, полемика. – М., 1992.
6. Белоусов Р. Две крестьянские реформы 1861 и 1907гг. // Экономист." 1992.-№12.-С. 73-81.
7. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. - М.; 1994.
8. Гаврилюк О. Румянцев А. Економічна інтеграція в сучасному світі.-К., 1991.
9. Грицак Я. Нарис історії України. - К., 1996.
- 10.Гусейнов Р.М., Горбачёва Ю.В., Рябцева В.М. - История экономических учений. - Новосибирск, 2000.
- 11.Грушевський М. Очерки истории украинского народа. - К., 1990.
- 12.Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.Філіпенко, В.Вергун, І.Бураківський та ін. - К., 1996.
- 13.Історія економічної думки України: Навч. посібник / Р. Васильєва, Л.Горкіна, Н.Петровська та ін. - К., 1993.
- 14.История экономических учений / Под. ред. Автономова, О.Ананьина, Н. Макашевой: Уч. пособие. - М.: ИНФР - М, 2000.
- 15.Історія економічних учень: Підручник. / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко - К.: КНЕУ, 1999.
- 16.Ковальчук В.М., Лазарович М.В., Сарай М.І. Історія економіки та економічної думки: Навч. посібник – К.:Знання, 2008.
- 17.Костюк В.Н. История экономических учений: Курс лекций. - М.; 1997.

18. Курс экономики: Учебник./ Под ред. Б.А. Райзенберга. - М.: ИНФРА. М, 2000.
19. Лановик Б., Матисякевич З., Матейко Р. Економічна історія світу і України: Підручник. - К., 1999.
20. Леоненко П.М., Юхименко П.І. Економічна історія: Навч. посібник – К.: Знання-Прес, 2004.
21. Мочерний С. Суть та структура економічного суверенітету України // Економіка України. - 1992. - №11.
22. Основи економічної теорії: Підручник / За ред. А.А. Чухна. - К.: Вища школа, 2001.
23. Современная экономика. Общедоступный учебный курс. - Ростов-на-Дону; Феникс, 1998.
24. Сурин А.И. История экономики и экономических учений. - М.; 1998.
25. Титова Н.Е. История экономических учений: Курс лекций. - М.; 1997.
26. Экономическая история капиталистических стран / Под ред. Ф.Полянского, В. Жамина. - М., 1986,
27. Экономическая история зарубежных стран: Курс лекций / Н.Полетаева, В.Голубович, Л. Пашкевич и др.; под общ. ред. В.Голубовича. - Минск, 1997.
28. Юхименко П.І. Леоненко П.М. Історія економічних учень: Навч. посібник - К.: Знання - Прес, 2000.
29. Ядгаров Я.С. История экономических учений: Учебник для вузов. - М.: ИНФРА, 2001.

ЗМІСТ

Передмова	3
ЗМ 1. Історія розвитку господарств та економічної думки стародавнього світу.	4
ЗМ 2. Господарство та економічна думка епохи середньовіччя	5
ЗМ3. Розвиток ринкового господарства й основні напрямки економічної думки.	6
ЗМ 4. Господарство та економічна думка в епоху регульованих ринкових відносин.	8
ЗМ 5. Економічний розвиток України в ХХ столітті.	9
Тематика контрольних робіт з курсу «Історія економіки та економічної думки»	11
Тестові завдання за змістовими модулями і порядок та критерії їх оцінювання	12
Дидактичний матеріал з дисципліни «Історія економіки та економічної думки»	21
Екзаменаційні питання з дисципліни «Історія економіки та економічної думки».	25
Критерії оцінювання знань студентів.	27
Список літератури.	28

Навчальне видання

Кожокіна Катерина Олександрівна

Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки» та виконання контрольної роботи (для студентів 3 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напрямку підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», 6.030509 „Облік і аудит”).

Редактор: *М.З. Аляб'єв*

Комп'ютерне верстання: *Ю.П. Степась*

План 2009, поз. 633 М

Підп. до друку 08.10.09
Друк на ризографі.
Тираж 50 пр.

Формат 60x84 1/16
Ум. друк. арк. 1,3
Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК №731 від 19.12.2001